

Pravilnik o dimenzijsama, ukupnim masama i osovinskom opterećenju vozila i o osnovnim uslovima koje moraju da ispunjavaju uređaji i oprema na vozilima u saobraćaju na putevima

Pravilnik je objavljen u „Sl. listu SFRJ”, br. 50/82, 11/83, 4/85, 65/85, 64/86, 22/90, 50/90 i 51/91

NAPOMENA: Ovaj pravilnik je prestao da važi 22.09.2010. godine, a na osnovu Pravilnika o podeli motornih i priključnih vozila i tehničkim uslovima za vozila u saobraćaju na putevima

("Sl. glasnik RS", broj 64/2010)

I. OPŠTE ODREDBE

Član 1.

Ovim pravilnikom propisuju se dimenzijske vrijednosti vozila, ukupne mase vozila, osovinska opterećenja vozila i osnovni uslovi koji moraju da ispunjavaju uređaji i oprema na vozilima u saobraćaju na putevima i koji na vozilima moraju biti ugrađeni i izvedeni tako da vozila mogu bezbedno učestvovati u saobraćaju na putevima, kao i drugi tehnički uslovi kojima moraju odgovarati pojedini uređaji na vozilima koji su od značaja za bezbednost saobraćaja.

Član 2.

Pod dimenzijsama vozila, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se gabaritne dimenzijske vrijednosti vozila i skupa vozila i dimenzijske vrijednosti vozila koje su od posebnog značaja za bezbednost saobraćaja na putevima.

Pod masom vozila, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se najveća dozvoljena i sopstvena masa vozila, nosivost vozila i masa kojom vozilo pritiska na podlogu.

Član 3.

Pod uređajima na motornim i priključnim vozilima u saobraćaju na putevima, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se:

- 1) uređaji za upravljanje;
- 2) uređaji za zaustavljanje;
- 3) uređaji za osvetljavanje puta i za davanje svetlosnih znakova;
- 4) uređaji koji omogućavaju normalnu vidljivost;
- 5) uređaji za davanje zvučnih znakova;
- 6) uređaji za kretanje vozila unazad;
- 7) uređaji za kontrolu i davanje znakova;
- 8) uređaji za odvođenje i ispuštanje izduvnih gasova;
- 9) uređaji za spajanje vučnog i priključnog vozila;
- 10) ostali uređaji od posebnog značaja za bezbednost saobraćaja (karoserija, kabina za vozača i prostor za putnike, pneumatični blatobrani, branici, zaštitnici od podletanja sa zadnje strane pod vozilo, priključci za sigurnosne pojaseve, priključci za vuču, uređaji za obezbeđenje vozila od neovlašćene upotrebe, uređaji za pogon na sabijeni ili tečni gas i uređaji od kojih zavisi sastav i obojenost izduvnih gasova).

Član 4.

Pod opremom vozila u saobraćaju na putevima, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se:

- 1) rezervni točak;

- 2) aparat za gašenje požara;
- 3) znak za obeležavanje vozila zaustavljenog na kolovozu puta;
- 4) oprema za pružanje prve pomoći (kutija prve pomoći);
- 5) klinasti podmetači;
- 6) čekić za razbijanje stakla;
- 7) rezervne sijalice;
- 8) sigurnosni pojasevi;
- 9) uže ili poluga za vuču;
- 10) zimska oprema;
- 11) druga oprema.

II. DIMENZIJE VOZILA I UKUPNA MASA VOZILA

Član 5.

Najveća dužina vozila je rastojanje između najisturenijeg prednjeg dela i najisturenijeg zadnjeg dela vozila, bez tereta.

Najveća širina vozila je rastojanje između najisturenijih bočnih delova vozila, bez tereta.

Najveća visina vozila je rastojanje između horizontalne podloge i najvišeg dela vozila u neopterećenom stanju.

Član 6.

Najveća dozvoljena dužina vozila iznosi, i to:

- 1) putničkog automobila - 6 m;
- 2) autobusa, teretnog vozila, specijalnog vozila i radnog vozila - 12 m;
- 3) autobusa, specijalnog putničkog vozila i specijalnog teretnog motornog vozila, zglobnog konstruktivnog sastava - 17 m, a autobusa za gradski i prigradski saobraćaj i trolejbusa za gradski saobraćaj, zglobnog konstruktivnog sastava - 18 m; 4) priključnog vozila (sa rudom):
  - a) sa jednom osovinom - 6 m;
  - b) sa dve osovine - 10 m;
  - v) sa tri i više osovine - 12 m;
- 5) skupa vozila:
  - a) tegljača sa poluprikolicom - 16,5 m;
  - b) vučnog vozila sa jednim ili dva priključna vozila, osim vozila za prevoz lica u gradskom i prigradskom saobraćaju - 18 m;
  - v) autobusa sa prikolicom za gradski i prigradski saobraćaj - 20 m;
  - g) putničkog automobila sa prikolicom - 15 m;
  - 6) zaprežnog vozila, uključujući i zapregu - 10 m.

Član 7.

Najveća dozvoljena širina vozila iznosi 2,5 m.

Izuzetno od odredbe stava 1. ovog člana, širina vozila ne obuhvata prekoračenja koja mogu nastati usled deformacija pneumatika u zoni naleganja na kolovoz, postavljanja lanaca za sneg i ugradnje gabaritnih svetala, pokazivača pravca skretanja, spoljnog ogledala, svetala za osvetljavanje puta, elastičnih blatobrana i druge dodatne opreme za čvrstu konstrukciju vozila.

Svi zglobovi ili elastično vezani delovi iz stava 2. ovog člana, kad se preklope uz čvrstu konstrukciju vozila, moraju biti unutar propisane najveće dozvoljene širine vozila, ostali delovi - unutar propisane širine uvećane za vrednost dozvoljenog odstupanja od najviše 1% od vrednosti iz stava 1. ovog člana.

Član 8.

Najveća dozvoljena visina vozila iznosi 4,0 m.

Član 9.

Motorna i priključna vozila, kao i skupovi vozila, moraju imati takve uređaje da prilikom vožnje u krugu od 3600 prebrisana površina kruga, spoljašnjeg prečnika 24 m, ne bude šira od 6,7 m. Tom prilikom mora biti najisturenija tačka vozila vođena po krugu prečnika 24 m.

Član 10.

Prepust na motornim i priključnim vozilima može iznositi najviše 50% razmaka između osovina.

Izuzetno od odredbe stava 1. ovog člana, na dvoosovinskim motornim vozilima sa kabinom iznad motora i na autobusima, prepust može iznositi najviše 60% razmaka između osovina, a na autobusima sa motorom iza zadnje osovine i autobusima sa motorom između prednje i zadnje osovine - najviše 63% razmaka između osovina.

Odredbe st. 1. i 2. ovog člana ne odnose se na vozila sa ugrađenim uređajima za obavljanje određenih radnji.

Pod razmakom između osovina vozila na motorni pogon i prikolica, u smislu ovog pravilnika, podrazumeva se rastojanje između prednje i zadnje osovine.

Ako je prednja ili zadnja osova vozila izvedena kao jednostruka, dvostruka ili trostruka, pod razmakom između osovina podrazumeva se rastojanje između simetrala dvostrukih, odnosno trostrukih osovine i krajnje (prednje ili zadnje) osovine vozila.

Za poluprikolice, umesto razmaka između osovina, uzima se rastojanje između vertikalne ose obrtnog postolja i simetrale osovine, odnosno zadnje osovine poluprikolice.

Član 11.

Najveća dozvoljena masa vozila na motorni pogon ili skupa vozila iznosi 40 t, s tim što osovinsko opterećenje tog vozila, odnosno skupa vozila - u stanju mirovanja, na horizontalnoj podlozi, ne sme da prelazi, i to:

- 1) opterećenje jedne osovine - 10 t;
- 2) opterećenje jednostrukе osovine ili više osovine sa međusobnim rastojanjem manjim od 1 m - 10 t;
- 3) opterećenje dvostrukе osovine sa međusobnim rastojanjem od 1 do 2 m - 16 t, pri čemu nijedna osova ne sme biti opterećena preko 10 t;
- 4) opterećenje trostrukе osovine sa međusobnim rastojanjem susednih osovin od 1 do 2 m - 24 t, pri čemu nijedna osova ne sme biti opterećena preko 10 t, a ni dve susedne osovine više od 16 t.

Član 12.

Najveća dozvoljena masa vozila sa točkovima bez pneumatika iznosi za vozilo koje ima točkove sa naplacima od metala, pune gume, plastike ili sličnog materijala, i to sa:

1) jednom osovinom - 1,2 t; 2) dve osovine -

3,0 t.

Naplaci od metala, pune gume, plastike ili sličnog materijala moraju biti ravni. Klinci kojima su naplaci prikovani moraju imati ravnu glavu i ne smeju da strče van ravni naplatka.

Član 13.

Odnos bruto-snage motora izražene u kilovatima i najveće dozvoljene mase vozila izražene u tonama, mora biti, i to za:

- 1) putničke automobile, kombinovana vozila i motocikle - najmanje 14,72 kW/t;
- 2) autobuse, osim autobraza zglobnog konstruktivnog sastava - najmanje 8,83 kW/t;
- 3) teretna vozila - najmanje 7,36 kW/t;
- 4) autobuse zglobnog konstruktivnog sastava - najmanje 5,88 kW/t;
- 5) radna i specijalna vozila namenjena za obavljanje komunalnih usluga, teretna vozila namenjena za obavljanje transporta u poljoprivredi, šumarstvu, građevinarstvu i rудarstvu, kao i za skupove motornih i priključnih vozila - najmanje 4,41 kW/t;
- 6) vozila sa elektropogonom:
  - a) sa napajanjem iz mreže - primenjuju se odredbe tač. 2. do 4. ovog stava;
  - b) sa napajanjem iz sopstvenog izvora električne energije:
    - za vozila namenjena prevozu lica - najmanje 5 kW/t, osim za bicikle sa elektromotorom;
    - za vozila namenjena prevozu tereta - najmanje 3 kW/t.

Na pogonske točkove putničkih automobila, autobraza, trolejbusa i motocikla, ako je vozilo opterećeno i u mirovanju na horizontalnoj ravni, mora otpadati najmanje jedna trećina najveće dozvoljene mase vozila, odnosno skupa vozila, a na pogonske točkove teretnih i vučnih vozila - najmanje jedna četvrtina najveće dozvoljene mase vozila, odnosno skupa vozila.

Ukupna masa prikolice ne sme biti veća od ukupne mase vučnog vozila za više od 50%.

III. UREĐAJI NA MOTORNIM I PRIKLJUČNIM VOZILIMA

1. Uređaji za upravljanje vozilom

Član 14.

Uređaj za upravljanje vozilom na svakom motornom vozilu mora biti pouzdan i izведен tako da vozač može lako, brzo i na siguran način menjati pravac kretanja vozila.

Uređaj za upravljanje vozilom iz stava 1. ovog člana mora biti takav da se prednji točkovi vozila koji se nalaze u položaju zaokretanja, pri kretanju vozila po horizontalnoj ravnoj površini, posle oslobađanja točka upravljača, sami vraćaju ka položaju za pravolinijsko kretanje.

Slobodan hod točka upravljača na vozilu ne sme biti veći od 300.

2. Uređaji za zaustavljanje vozila

Član 15.

Uređaj za zaustavljanje (u daljem tekstu: kočni sistem) na motornim i priključnim vozilima moraju biti ugrađeni i izvedeni tako da vozač može vozilo na siguran, brz i efikasan način zaustaviti, bez obzira na stepen opterećenja vozila i nagib puta po kome se vozilo kreće, kao i osigurati vozilo u nepokretnom položaju na putu s nagibom.

Pod kočnim sistemom iz stava 1. ovog člana podrazumevaju se:

- 1) radna kočnica; 2) pomoćna kočnica;
- 3) parkirna kočnica.

Radna kočnica mora biti takva da omogući vozaču da vozilo zaustavi na siguran, brz i efikasan način, bez obzira na brzinu kretanja vozila, opterećenje vozila i nagib puta. Ta kočnica treba da omogući regulisanje sa vozačkog mesta intenziteta kočenja, a da pri tom vozač ne ispušta upravljač iz ruku, i ona treba da dejstvuje podjednako na točkove koji se nalaze na istoj osovini.

Pomoćna kočnica mora biti takva da omogući vozaču da vozilo koči, odnosno zaustavi na odgovarajućem odstojanju ako otkaže radna kočnica. Pomoćna kočnica mora biti postavljena tako da je vozač može lako i brzo upotrebiti sa vozačkog mesta, pri čemu jedna ruka vozača mora biti slobodna radi upravljanja vozilom.

Pri upotrebi radne i pomoćne kočnice razlika sile kočenja na točkovima iste osovine ne sme biti veća od 20%, pri čemu se za osnovu izračunavanja uzima procent od veće sile.

Parkirna kočnica mora biti takva da se pomoću nje parkirano vozilo u zakočenom položaju može osigurati odgovarajućim mehaničkim uređajem. Ta kočnica mora biti postavljena u motorno vozilo tako da je vozač može upotrebiti sa vozačkog mesta, a u priključno vozilo tako da je vozač može aktivirati sa vozačkog mesta ili lice koje je van vozila.

Član 16.

Radna, pomoćna i parkirna kočnica na motornom i priključnom vozilu, osim na motociklu, moraju biti ugrađene i izvedene tako da na pouzdan i bezbedan način zaustave vozilo.

Radna, pomoćna i parkirna kočnica motornih vozila iz stava 1. ovog člana mogu biti kombinovane tako:

- 1) da postoje najmanje dve komande nezavisne jedna od druge i da komanda radne kočnice bude nezavisna i odvojena od komande parkirne kočnice;
- 2) da komanda pomoćne kočnice bude nezavisna od komande parkirne kočnice, ako je parkirna kočnica takve konstrukcije da se ne može staviti u dejstvo pri kretanju vozila.

Radna kočnica motornih vozila iz stava 1. ovog člana mora dejstvovati na sve točkove.

Radna i parkirna kočnica moraju dejstvovati na površinu koja je sa točkovima stalno povezana dovoljno čvrstim delovima.

Ako otkaže kočnica na bilo kojoj osovinu priključnog vozila spojenog sa motornim vozilom iz stava 1. ovog člana kao vučnim vozilom, mora biti obezbeđeno nesmetano kočenje kočnicama postavljenim u tom vučnom vozilu.

Uređaji kojima se obezbeđuje neprekidno podešavanje intenziteta kočenja srazmerno promeni opterećenja na motornim i priključnim vozilima, osim na autobusima za gradski i prigradski saobraćaj, kao i na priključnim vozilima najveće dozvoljene mase do 1,5 t, koja na bilo kojoj zadnjoj osovini imaju promenu opterećenja „puno-prazno“ veću od 40% od najvećeg osovinskog opterećenja, moraju biti ugrađeni i izvedeni tako da obezbeđuju neprekidno podešavanje intenziteta kočenja srazmerno promeni opterećenja.

Na motornim i priključnim vozilima koja imaju elastično vešanje osovine pomoću gibanja čiji je progib gibanja „puno-prazno“ manji od 25 mm ne moraju biti ugrađeni uređaji kojima se obezbeđuje neprekidno podešavanje intenziteta kočenja srazmerno promeni opterećenja.

Usporač za dugotrajno usporavanje na motornim vozilima najveće dozvoljene mase preko 5 t koja su predviđena za vuču prikolica najveće dozvoljene mase preko 7 t, odnosno poluprikolica sa sedлом čija je najveća dozvoljena masa, koja je umanjena za masu koja opterećuje sedlo, veća od 7 t i na motornim vozilima najveće dozvoljene mase preko 9 t, mora biti ugrađen i izведен tako da obezbeđuje dugotrajno usporavanje vozila i da istovremeno aktivira uređaj za dugotrajno usporavanje na priključnom vozilu.

Struktura prenosnog mehanizma radne kočnice na motornim vozilima najveće dozvoljene mase preko 10 t mora biti takva da se kočnice na osovinama aktiviraju pomoću najmanje dva međusobno nezavisna izvora energije tako da se ako izostane kočenje na jednoj osoVINI, ostane nesmetano kočenje na drugoj osoVINI ili drugim osovinama. Ostatak efikasnosti kočnog uređaja za radno kočenje može da bude najmanje 30% od normativa propisanog za radnu kočnicu iz člana 96. ovog pravilnika.

Struktura kočnog sistema za radno kočenje motornih vozila koja moraju ispunjavati uslove iz stava 9. ovog člana, a predviđena su za vuču priključnih vozila, mora biti takva da je uvek u stanju da stavi u dejstvo kočnice priključnog vozila.

Kod motornih i priključnih vozila, kao i kod skupa vozila, dejstvo kočnica na pojedine osovine mora biti sinhronizovano.

Kočni sistem za radno kočenje skupa vozila mora biti takav da obezbeđuje kočenje priključnog vozila istovremeno ili preko kočenja vučnog vozila. Vreme od pritiska na pedalu radne kočnice do aktiviranja cilindra radne kočnice, odnosno dok se postigne 10% vrednosti od radnog pritiska na najnepovoljnijoj osovini ne sme biti veće od 0,2 sekunde a ukupno vreme da bi se postiglo 75% vrednosti od radnog pritiska - ne sme biti veće od 0,6 sekundi.

Član 17.

Kočni sistem na motociklima sa bočnom prikolicom ili bez nje mora biti ugrađen i izведен kao dva nezavisna kočna sistema sa posebnim uređajima za njihovo aktiviranje na prednji i zadnji točak, odnosno samo na prednji ili samo na zadnji točak motocikla.

Član 18.

Kočni sistem na motornim vozilima na tri točka, čiji su točkovi simetrično raspoređeni u odnosu na uzdužnu središnju ravan vozila i čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 1 t, mora biti ugrađen i izведен kao dva nezavisna kočna sistema, od kojih jedan dejstvuje na prednji točak, odnosno na prednje točkove, a drugi na zadnji točak, odnosno na zadnje točkove.

Na motornom vozilu iz stava 1. ovog člana mora biti ugrađena i izvedena i parkirna kočnica tako da se pomoću nje osigura vozilo u zakočenom položaju.

Na motorna vozila iz stava 1. ovog člana, čija najveća dozvoljena masa prelazi 1 t, shodno se primenjuju odredbe st. 1. do 4. člana 16. ovog pravilnika.

Član 19.

Kočni sistem na priključnom vozilu čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 0,75 t ne mora biti ugrađen i izведен tako da ispunjava uslove iz člana 15. stav 1. ovog pravilnika, ako najveća dozvoljena masa priključnog vozila ne prelazi polovinu mase vučnog vozila, zajedno sa vozačem.

Radna i parkirna kočnica na priključnom vozilu čija najveća dozvoljena masa prelazi 0,75 t, a koje je prvi put registrovano posle 1. januara 1972. godine, moraju biti ugrađene i izvedene tako da dejstvuju na sve točkove prikolice, odnosno poluprikolice.

Ako priključno vozilo ima više od dve osovine, točkovi jedne osovine ne moraju biti kočeni.

Radna kočnica priključnog vozila mora biti izvedena tako da je vozač može u toku vožnje staviti u dejstvo sa vozačkog mesta pomoću komande kojom stavlja u dejstvo radnu kočnicu vučnog vozila. Na priključnom vozilu čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 1,5 t radna kočnica može biti izvedena sa inercionom komandom.

Inerciona komanda može biti ugrađena i izvedena i na priključnom vozilu čija je najveća dozvoljena masa do 3,5 t, ako njegova brzina kretanja ne prelazi 30 km/h.

Kočni sistem radnog kočenja na priključnom vozilu čija je najveća dozvoljena masa preko 0,75 t mora biti ugrađen i izведен sa automatskom komandom kojom se aktivira radno kočenje priključnog vozila ako se prekine uređaj za spajanje.

Radna kočnica na prikolici sa jednostrukom osovinom i na jednoosovinskoj prikolici čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 1,5 t i koja je sa vučnim vozilom spojena rudom, a kruti teret se oslanja istovremeno na vučno vozilo i prikolicu (stabla, cevi, šine itd.), mora biti ugrađena i izvedena tako da obezbeđuje radno kočenje prikolice, a ako je najveća dozvoljena masa prikolice između 0,75 t do 1,5 t i ako je dva puta manja od mase vučnog vozila, ne mora imati uređaj kojim se obezbeđuje radno kočenje na taj način.

Na prikolici bez kočnice ili sa inercionom komandom mora biti ugrađena i izvedena pomoćna unakrsna priključna veza koja će, ako se glavna veza prekine, sprečiti da ruda, odnosno prikolica skrene u stranu ili će aktivirati radnu kočnicu.

Kočni sistem na prikolici čija najveća dozvoljena masa prelazi 7 t, odnosno na poluprikolici sa sedlom čija je najveća dozvoljena masa, koja je umanjena za masu koja opterećuje sedlo, veća od 7 t, mora biti ugrađen i izведен kao dvovodni pneumatički prenosni mehanizam i mora obezbediti funkciju dugotrajnog usporavanja kad je aktiviran pomoću komande usporača iz vučnog vozila.

3. Uređaji za osvetljavanje puta i za davanje svetlosnih znakova

Član 20.

Pod uređajima za osvetljavanje puta i za davanje svetlosnih znakova na motornim i priključnim vozilima, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se:

- 1) uređaji za osvetljavanje puta;
- 2) uređaji za označavanje vozila;
- 3) uređaji za davanje svetlosnih znakova.

Pod izrazom „svetlo”, u smislu ovog pravilnika, podrazumeva se uređaj na vozilu koji daje svetlost.

Član 21.

Uređaji za osvetljavanje puta i za davanje svetlosnih znakova, postavljeni na prednjoj strani motornog i priključnog vozila, ne smeju davati svetlost crvene boje vidljivu sa prednje strane vozila niti svetlost bele boje od svetala i reflektujućih materija postavljenih na zadnjoj strani vozila, odnosno vidljivih sa zadnje strane vozila.

Odredba stava 1. ovog člana ne odnosi se na svetla za osvetljavanje puta pri vožnji unazad, pokretno svetlo za istraživanje (reflektor), svetla za osvetljavanje zadnje registarske tablice i registarsku tablicu prevučenu belom reflektujućom materijom, kao i na crveno trećuće svetlo na posebnim motornim vozilima koja prate vozila pod pratnjom.

Član 22.

Istovetni uređaji za osvetljavanje puta i za davanje svetlosnih znakova koji su udvojeni na motornom vozilu na tri ili više točkova, moraju biti postavljeni u istoj horizontalnoj ravni i simetrično u odnosu na uzdužnu vertikalnu ravan vozila i moraju biti iste veličine i boje i dejstvovati istovremeno jednakim svetlosnim intenzitetom.

Uređaji za davanje svetlosnih znakova za označavanje pravca kretanja vozila (pokazivači pravca) i parkirna svetla ne moraju istovremeno dejstvovati.

Uređaji iz stava 1. ovog člana, ako su kombinovano izvedeni, moraju ispunjavati uslove propisane za svaki pojedini uređaj.

Član 23.

Uređaji za osvetljavanje puta na prednjoj strani vozila moraju biti povezani tako da se ne mogu uključiti dok se ne uključe zadnja i prednja poziciona svetla i svetla za osvetljavanje zadnje registarske tablice, osim kad se koriste za davanje svetlosnih znakova.

Uređaji za osvetljavanje puta

Član 24.

Pod uređajima za osvetljavanje puta na motornim i priključnim vozilima, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se: 1) glavni farovi;

- 2) farovi za maglu;
- 3) svetla za vožnju unazad;
- 4) farovi i svetla za osvetljavanje mesta na kome se izvode radovi;
- 5) pokretni far (reflektor).

Glavni farovi mogu biti izvedeni tako da imaju:

- 1) veliko svetlo;
- 2) oboreno svetlo;

3) veliko i oboreno svetlo.

Član 25.

Glavni farovi na motornim vozilima na četiri ili više točkova i na motornim vozilima na tri točka koja su šira od 1,3 m moraju biti ugrađeni i izvedeni kao dva ili četiri glavna fara, od kojih dva za oboreno svetlo. Glavni farovi na motornim vozilima na dva točka i motornim vozilima na tri točka, koja nisu šira od 1,3 m, kao i na invalidskim motornim kolicima, moraju biti ugrađeni i izvedeni kao jedan glavni far ili dva glavna fara, od kojih jedan za oboreno svetlo.

Svetla za osvetljavanje puta na motornim vozilima koja na ravnom putu ne mogu razviti brzinu kretanja veću od 30 km/h mogu biti ugrađena i izvedena samo kao oborena svetla.

Svetlost glavnih farova mora biti bele boje.

Unutrašnje ivice svetlećih površina farova oborenog svetla moraju biti jedna od druge udaljene najmanje 0,6 m, a spoljne ivice - najviše 0,4 m od bočno najisturenije tačke vozila.

Udaljenost gornje ivice svetleće površine farova oborenog svetla ne sme biti veća od 1,2 m, a udaljenost donje ivice svetleće površine ne sme biti manja od 0,5 m od površine puta.

Far velikog svetla ne sme biti postavljen bliže spoljašnjem gabaritu vozila od fara oborenog svetla.

U glavne farove mogu biti ugrađena prednja poziciona svetla.

Kad se uključe velika svetla za osvetljavanje puta, mora automatski da se upali kontrolna plava lampa na kontrolnoj tabli u vozilu ili na kontrolnoj tabli motocikla.

Glavni farovi moraju biti povezani tako da prelaz sa svetlosti velikog svetla na svetlost oborenog svetla i obrnuto bude istovremen i putem iste komande.

Član 26.

Svetla za vožnju unazad na vozilu mogu biti ugrađena i izvedena kao jedno ili dva svetla za vožnju unazad, tako da daju svetlost bele boje.

Udaljenost gornje ivice svetleće površine svetla za vožnju unazad može iznositi najviše 1,2 m, a udaljenost donje ivice svetleće površine takvog svetla može iznositi najmanje 0,25 m od površine puta.

Svetlo za vožnju unazad mora imati prekidač koji se automatski uključuje u momentu uključivanja hoda unazad, i to kad je uključen sistem za puštanje motora u rad.

Član 27.

Farovi za maglu na motornim vozilima na četiri ili više točkova i na motornim vozilima na tri točka koja su šira od 1,3 m mogu biti ugrađeni i izvedeni kao dva fara za maglu, a na motociklima - kao jedan far za maglu tako da daju svetlost bele ili žute boje.

Farovi za maglu ne smeju se postavljati na visinu veću od visine na kojoj su postavljeni farovi oborenog svetla.

Udaljenost donje ivice svetleće površine fara za maglu od površine puta ne sme biti manja od 0,25 m. Spoljna ivica svetleće površine fara za maglu ne sme biti udaljena više od 0,4 m od bočno najisturenije tačke vozila.

Far za maglu mora biti povezan tako da se može uključiti samo kad su uključena poziciona, odnosno oborena svetla, nezavisno od velikih svetala.

Far za maglu mora imati poseban prekidač.

Član 28.

Farovi i svetla za osvetljavanje mesta na kome se izvode radovi na radnim vozilima mogu biti ugrađeni i izvedeni tako da daju svetlost bele boje i da ne ometaju ostale učesnike u saobraćaju.

Član 29.

Pokretni far (reflektor) sme se postaviti samo na vozilu organa unutrašnjih poslova, vozilu namenjenom za hitnu medicinsku pomoć, vozilu saobraćajne inspekcije, vatrogasnom vozilu, vozilu namenjenom za održavanje puteva i instalacija, kao i na vozilu namenjenom za pružanje pomoći na putu i mora biti ugrađen i izведен tako da daje svetlost bele ili žute boje i da se može uključiti samo ako su uključena i poziciona svetla.

Uređaji za označavanje vozila

Član 30.

Pod uređajima za označavanje motornih i priključnih vozila, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se:

- 1) prednja poziciona svetla;
- 2) zadnja poziciona svetla;
- 3) zadnje svetlo za maglu;
- 4) parkirna svetla;
- 5) gabaritna svetla;
- 6) svetla zadnje registrske tablice;
- 7) rotaciona i trepćuća svetla;
- 8) katadiopteri.

Član 31.

Prednja poziciona svetla na motornom vozilu na četiri ili više točkova i motornom vozilu na tri točka koja su šira od 1,3 m i na priključnom vozilu širine preko 1,6 m, moraju biti ugrađena i izvedena kao dva prednja poziciona svetla, a na motornom vozilu na dva točka i motornom vozilu na tri točka koja nisu šira od 1,3 m - kao jedno prednje poziciono svetlo tako da daju svetlost bele boje.

Ako je ugrađeno jedno prednje poziciono svetlo, ono mora biti postavljeno u uzdužnoj srednjoj ravni vozila.

Ako su ugrađena dva prednja poziciona svetla, udaljenost spoljne ivice svetleće površine od bočno najisturenije tačke vozila ne sme biti veća od 0,4 m kod motornih vozila, odnosno 0,15 m kod priključnih vozila.

Udaljenost svetleće površine prednjeg pozicionog svetla od površine puta ne sme biti manja od 0,35 m ni veća od 1,5 m, a za poluprikolice ne sme biti veća od 1,8 m.

Prednja poziciona svetla mogu biti ugrađena u glavne farove.

Motorna vozila na dva točka i motorna vozila na tri točka koja nisu šira od 1,3 m, čija radna zapremina motora ne prelazi 50 cm³, evo na ravnom putu ne mogu razviti brzinu kretanja veću od 50 km/h, koja nemaju akumulator i koja se proizvedu, odnosno proizvedu i uključe u saobraćaj do 1. jula 1983. godine, ne moraju ispunjavati uslov iz stava 1. ovog člana.

Član 32.

Zadnja poziciona svetla na motornom vozilu na četiri ili više točkova, motornom vozilu na tri točka koja su šira od 1,3 m i na priključnom vozilu moraju biti ugrađena i izvedena kao dva zadnja poziciona svetla, a na motornom vozilu na dva točka i motornom vozilu na tri točka koja nisu šira od 1,3 m - kao jedno zadnje poziciono svetlo tako da daju svetlost crvene boje.

Ako je ugrađeno jedno zadnje poziciono svetlo, ono mora biti postavljeno u uzdužnoj srednjoj ravni vozila.

Ako su ugrađena dva zadnja poziciona svetla, udaljenost spoljne ivice svetleće površine ne sme biti veća od 0,4 m od bočno najisturenije tačke vozila.

Udaljenost svetleće površine zadnjeg pozicionog svetla od površine puta ne sme biti manja od 0,35 m ni veća od 1,5 m. Na radnim i specijalnim vozilima najveća dozvoljena udaljenost svetleće površine zadnjeg pozicionog svetla od površine puta može iznositi 2,1 m.

Član 33.

Zadnja svetla za maglu na motornom vozilu na dva točka i motornom vozilu na tri točka koja nisu šira od 1,3 m mogu biti ugrađena i izvedena kao jedno zadnje svetlo za maglu, a na motornom vozilu na četiri ili više točkova, motornom vozilu na tri točka koja su šira od 1,3 m i na priključnom vozilu, ako imaju svetla za maglu, moraju biti ugrađena i izvedena kao dva svetla za maglu tako da daju svetlost crvene boje.

Udaljenost svetleće površine zadnjeg svetla za maglu od površine puta ne sme biti manja od 0,25 m ni veća od 1,2 m.

Zadnje svetlo za maglu može da se uključuje samo putem posebnog prekidača.

Zadnje svetlo za maglu mora biti povezano tako da se može uključiti samo ako su uključena poziciona svetla i bar jedno svetlo za osvetljavanje puta.

Kontrola uključenosti zadnjeg svetla za maglu mora biti obezbeđena putem kontrolne lampe žute ili zelene boje.

Član 34.

Parkirna svetla na motornim i priključnim vozilima mogu biti postavljena i izvedena na sledeći način, i to:

- 1) na bočnoj strani vozila - u vidu posebnog svetla koje prema prednjoj strani vozila daje svetlost bele boje, a prema zadnjoj strani vozila svetlost crvene boje;
- 2) na prednjoj i zadnjoj strani vozila - u vidu svetla koja daju, i to: prednja svetla - svetlost bele boje usmerenu unapred, a zadnja svetla - svetlost crvene boje usmerenu unazad, s tim da prednje svetlo može biti ugrađeno zajedno sa prednjim pozicionim svetlom ili glavnim farom, a zadnje svetlo zajedno sa zadnjim pozicionim svetlom i sa stop-svetlom, ili samo sa stop-svetlom, ili samo sa zadnjim pozicionim svetlom.

Udaljenost svetleće površine parkirnog svetla od površine puta ne sme biti manja od 0,35 m ni veća od 1,9 m.

Član 35.

Gabaritna svetla na motornim i priključnim vozilima koja su izgrađena i izvedena sa stalnom zatvorenom nadgradnjom, čija visina prelazi 2,3 m, moraju biti ugrađena i izvedena na sledeći način, i to:

- 1) na prednjem gornjem delu motornog vozila ili prikolice - dva svetla koja daju svetlost bele boje usmerenu unapred;
- 2) na prednjem gornjem delu vučnog vozila sa poluprikolicom - dva svetla koja daju svetlost bele boje usmerenu unapred;
- 3) na zadnjem gornjem delu - dva svetla koja daju svetlost crvene boje usmerenu unazad, osim na vučnom vozilu koje je namenjeno za vuču poluprikolice.

Gabaritna svetla postavljaju se iznad ili ispod najvišeg dela vozila, s tim da odstojanje svetlećih površina tih svetala od najvišeg dela vozila ne sme biti veće od 0,15 m. Spoljašnja ivica svetleće površine garbitnog svetla ne sme biti više od 0,4 m udaljena od bočno najisturenije tačke vozila.

Gabaritna svetla na vozilima kojima se prevoze opasne materije mogu biti postavljena i izvedena tako da zadovolje jedan od uslova iz stava 2. ovog člana.

Član 36.

Svetlo zadnje registarske tablice, zavisno od propisanog tipa tablice na motornim i priključnim vozilima, mora biti ugrađeno i izvedeno tako da daje svetlost bele boje i da se po tablici rasprostire ravnomerno, bez tamnih ili izrazito svetlih mesta.

Svetlost koja se odbija od registarske tablice ne sme da blešti, a izvor svetlosti ne sme da bude neposredno vidljiv za učesnike u saobraćaju koji se kreću iza vozila.

Svetlost koja osvetljava zadnju registarsku tablicu mora biti takva da je noću pri dobroj vidljivosti, moguće čitati oznake i brojeve na tablici sa udaljenosti od najmanje 20 m.

Svetlo zadnje registrarske tablice mora biti povezano na isti prekidač kojim se uključuju i poziciona svetla.

Član 37.

Rotaciona i trepćuća svetla na vozilima mogu biti izvedena tako da daju samo svetlost žute ili plave boje i moraju biti postavljena na najvišem mestu vozila i vidljiva sa svih strana.

Rotaciono ili trepćuće svetlo na vozilima namenjenim za održavanje puteva i instalacija i vozilima namenjenim za pružanje pomoći na putu mora biti ugrađeno i izvedeno kao najmanje jedno rotaciono ili trepćuće svetlo tako da daje svetlost žute boje. To svetlo može biti ugrađeno i izvedeno i na vozilu namenjenom za pratnju organizovanih kolona, za pratnju vozila kojima se prevoze predimenzionisani tereti i opasne materije, kao i na vozilu namenjenom za ispitivanja na putu.

Rotaciono ili trepćuće svetlo može se postaviti samo na vozilima namenjenim za hitnu medicinsku pomoć, vatrogasnim vozilima, vozilima organa unutrašnjih poslova i na vozilima oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i mora biti izvedeno tako da daje svetlost plave boje.

Trepćuća svetla na posebnim motornim vozilima iz člana 119. Zakona o osnovama bezbednosti saobraćaja na putevima mogu biti postavljena i izvedena tako da daju trepćuće svetlost crvene i plave boje.

Član 38.

Katadiopteri na motornim vozilima na četiri ili više točkova i motornim vozilima na tri točka koja su šira od 1,3 m moraju biti ugrađeni i izvedeni kao dva zadnja katadioptera crvene boje, a na motornim vozilima na dva točka i motornim vozilima na tri točka koja nisu šira od 1,3 m - kao jedan zadnji katadiopter crvene boje i ne smeju biti trouglastog oblika.

Dva prednja bela katadioptera na priključnom vozilu moraju biti ugrađena i izvedena tako da ne smeju biti trouglastog oblika, a dva zadnja crvena katadioptera na priključnom vozilu moraju biti ugrađena i izvedena u obliku ravnostranog trougla, sa vrhom okrenutim naviše i stranicom veličine najmanje 0,15 m.

Ako je na vozilu ugrađeno više od dva katadioptera, oni moraju biti u paru.

Katadiopter mora imati svetleću površinu od najmanje 20 cm².

Katadiopteri na vozilu moraju biti postavljeni vertikalno na površinu puta.

Udaljenost svetleće površine katadioptera od površine puta ne sme biti veća od 0,9 m ni manja od 0,35 m, a na priključnim vozilima sa prednje strane ne sme biti veća od 1,8 m ni manja od 0,35 m osim kod vozila na dva ili tri točka, kod kojih najmanja udaljenost od površine puta može iznositi 0,25 m.

Ako je ugrađen samo jedan prednji ili samo jedan zadnji katadiopter, on mora biti postavljen u uzdužnoj srednjoj ravnini vozila.

Ako su ugrađena dva prednja ili dva zadnja katadioptera istog tipa, udaljenost spoljašnjih ivica svetlećih površina tih katadioptera ne sme biti veća od 0,4 m od bočno najisturenijih tačaka vozila, a udaljenost između unutrašnjih ivica mora iznositi najmanje 0,6 m.

Prednji i zadnji katadiopteri, osim trouglastih mogu biti ugrađeni zajedno sa odgovarajućim prednjim ili zadnjim svetlima.

Uređaji za davanje svetlosnih znakova

Član 39.

Pod uređajem za davanje svetlosnih znakova, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se: 1) stop-svetla;

- 2) pokazivač pravca;
- 3) uređaj za istovremeno uključivanje svih pokazivača pravca.

Član 40.

Stop-svetla na motornom vozilu na četiri ili više točkova, motornom vozilu na tri točka koja su šira od 1,3 m i na priključnom vozilu moraju biti ugrađena i izvedena kao najmanje dva stop-svetla na zadnjoj strani vozila, a na motornom vozilu na dva točka i motornom vozilu na tri točka koja nisu šira od 1,3 m - kao najmanje jedno stop-svetlo na zadnjoj strani vozila tako da daju svetlost crvene boje.

Ako se više od dva stop-svetla postavljaju na zadnjoj strani motornog vozila na četiri ili više točkova, motornog vozila na tri točka koja su šira od 1,3 m i na priključnom vozilu, ona moraju biti u paru, simetrično raspoređena u odnosu na uzdužnu srednju ravan vozila i moraju biti istog ili slabijeg intenziteta od osnovnih svetala.

Motorna vozila koja na ravnom putu ne mogu razviti brzinu kretanja veću od 20 km/h ne moraju imati stop-svetlo.

Ako je na vozilu ugrađeno samo jedno stop-svetlo, ono mora biti postavljeno u uzdužnoj srednjoj ravni vozila.

Ako su na vozilu ugrađena dva stop-svetla, udaljenost između unutrašnjih ivica svetlećih površina ne sme biti manja od 0,6 m.

Udaljenost svetleće površine stop-svetla od površine puta ne sme biti manja od 0,35 m ni veća od 1,5 m. Samo u izuzetnom slučaju, najveća dozvoljena udaljenost svetleće površine stop-svetla od površine puta može iznositi 2,1 m.

Stop-svetla mogu biti ugrađena zajedno sa drugim zadnjim svetlima.

Stop-svetla moraju biti povezana tako da se uključuju pri upotrebi radne kočnice vozila.

Član 41.

Pokazivači pravca na motornom vozilu na tri, četiri ili više točkova i na priključnom vozilu moraju biti ugrađeni i izvedeni na sledeći način, i to: 1) na motornom vozilu koje nije duže od 6 m:

- a) dva prednja - bočna i dva zadnja pokazivača pravca, ili
- b) dva prednja, dva zadnja i dva bočna pokazivača pravca, ili
- v) dva prednja i dva zadnja pokazivača pravca;

2) na motornom vozilu koje je duže od 6 m i na vučnom motornom vozilu:

- a) dva prednja - bočna i dva zadnja pokazivača pravca, ili
  - b) dva prednja, dva bočna i dva zadnja pokazivača pravca;
- 3) na priključnom vozilu - dva zadnja pokazivača pravca.

Pokazivači pravca na motornom vozilu na dva točka mogu biti ugrađeni i izvedeni kao:

- 1) dva prednja i dva zadnja pokazivača pravca, ili
- 2) dva pokazivača pravca na upravljaču, vidljiva spreda i pozadi.

Svetlost pokazivača pravca mora biti žute boje.

Učestalost žmiganja pokazivača pravca treba, po pravilu, da iznosi 90 perioda u minuti, s tim što su dozvoljena odstupanja tako da učestalost žmiganja iznosi najmanje 60, odnosno najviše 120 perioda u minuti (90 ± 30 perioda u minuti).

Od trenutka uključivanja pokazivača pravca, paljenje svetlosti mora uslediti najdocnije za jednu sekundu, a prvo gašenje svetlosti mora uslediti najdocnije za 1,5 sekundu.

Udaljenost spoljne ivice svetleće površine pokazivača pravca od bočno najisturenije tačke vozila ne sme biti veća od 0,4 m.

Na vozilima iz stava 1. ovog člana udaljenost donjih ivica svetlećih površina pokazivača pravca od površine puta ne sme biti manja od 0,35 m ni veća od 1,5 m. Samo u izuzetnom slučaju, kad ih iz konstruktivnih razloga nije moguće drukčije postaviti, najveća dozvoljena udaljenost svetleće površine pokazivača pravca od površine puta može iznositi 2,1 m.

Uključivanje pokazivača pravca mora biti nezavisno od uključivanja bilo kog drugog svetla na vozilu.

Svi pokazivači pravca, postavljeni na istoj strani vozila, moraju se uključivati i isključivati putem iste komande.

Kontrola funkcionisanja pokazivača pravca mora biti obezbeđena putem optičke ili zvučne kontrolne naprave.

Uređaj za istovremeno uključivanje svih pokazivača pravca na motornim vozilima iz stava 1. ovog člana mora biti ugrađen i izveden tako da se može uključiti posebnim prekidačem, a kontrola funkcionisanja mora se obezbediti putem crvene kontrolne lampe koja je u vidnom polju vozača. **4. Uređaji koji omogućavaju normalnu vidljivost**

Član 42.

Pod uređajima na vozilima koji omogućavaju normalnu vidljivost u saobraćaju na putu, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se:

- 1) vetrobran i spoljna prozorska okna kabine i karoserije;
- 2) uređaj za brisanje vetrobrana (u daljem tekstu: brisač vetrobrana);
- 3) uređaj za kvašenje spoljne strane vetrobrana (u daljem tekstu: perač vetrobrana);
- 4) ogledalo koje vozaču omogućava osmatranje puta i saobraćaja (u daljem tekstu: vozačko ogledalo).

Član 43.

Pod vetrobranom, u smislu ovog pravilnika, podrazumeva se okno na čeonoj strani motornog vozila.

Vetrobran i sva okna na motornom ili priključnom vozilu moraju biti ugrađeni i izvedeni tako da je opasnost od telesne povrede vozača putnika i prolaznika u slučaju njihovog loma svedena na najmanju meru. Vetrobran i takva okna moraju biti otporni na atmosferske i toplotne uticaje.

Vetrobran mora, pored uslova iz stava 2. ovog člana, ispunjavati i sledeće uslove:

- 1) da je izgrađen od dovoljno providne materije, čija se providnost ne menja;
- 2) da ne pokazuje nikakvu znatniju deformaciju predmeta koji se kroz njega gledaju;
- 3) da u slučaju prskanja zadrži providnost koja je vozaču potrebna da bi nastavio sigurnu vožnju do zaustavljanja vozila.

Član 44.

Brisači vetrobrana na motornom vozilu, osim na motociklu koji ima vetrobran, moraju biti ugrađeni i izvedeni tako da budu pouzdani i da omoguće brisanje što veće površine vetrobrana pod svim vremenskim uslovima, kao i neophodnu vidljivost kroz vetrobran.

Rad uključenih brisača vetrobrana ne sme trajno angažovati pažnju vozača.

Član 45.

Perač vetrobrana na motornom vozilu koje ima brisače vetrobrana mora biti ugrađen i izveden tako da omogućava pranje što veće površine vetrobrana.

Član 46.

Vozačko ogledalo na motornom vozilu mora biti ugrađeno i izvedeno kao najmanje:

- 1) jedno vozačko ogledalo na motociklu;
- 2) dva vozačka ogledala na putničkom automobilu sa četiri ili više sedišta, od kojih je jedno smešteno unutar karoserije, a drugo izvan karoserije na istoj strani vozila;
- 3) dva vozačka ogledala na autobusu, putničkom automobilu koji vuče kamp-prikolicu i trolejbusu sa obe spoljašnje strane prednjeg dela ovih vozila i jedno vozačko ogledalo unutar karoserije;
- 4) dva vozačka ogledala na teretnim i kombinovanim vozilima sa obe spoljašnje strane prednjeg dela tih vozila.

Vozačko ogledalo mora biti postavljeno tako da vozaču omogućava osmatranje puta i saobraćaja iza vozila i kad se u vozilu nalazi najveći dozvoljeni broj lica, odnosno i kad je vozilo natovareno. Vozačko ogledalo mora biti zglobno vezano za ležište svog nosača tako da se može postaviti u bilo koji položaj radi osmatranja puta i saobraćaja iza vozila i da u zauzetom položaju ostane pri normalnim potresima za vreme kretanja vozila. Vozačko ogledalo postavljeno unutar karoserije putničkog automobila mora se nalaziti na mestu na kome ga vozač sa svog sedišta može podešavati rukom.

Površina vozačkog ogledala mora imati takve optičke karakteristike da ne prouzrokuje znatniju deformaciju slike i boje predmeta i da nije podložna štetnom dejstvu atmosferskih prilika.

Površina vozačkog ogledala koja reflektuje sliku može biti ravna ili blago ispučena (konveksna) ili kombinovana. Radijus ispučenosti konveksne površine vozačkog ogledala ne sme biti manji od 80 cm.

Površina vozačkog ogledala mora iznositi, i to:

- 1) ogledala smeštenog unutar karoserije i izvan karoserije putničkog automobila - najmanje 60 cm²;
- 2) ogledala smeštenih izvan karoserije ostalih motornih vozila - najmanje 150 cm² ako im je površina ispučena, odnosno najmanje 300 cm² ako im je površina ravna;
- 3) ogledala na motociklu - najmanje 50cm².

Ako na putničkom automobilu postoji samo jedno vozačko ogledalo, ono se postavlja na odgovarajuće mesto unutar karoserije vozila, a ako je to, s obzirom na konstrukciju karoserije neizvodljivo, postavlja se sa leve strane vozila.

Ako vozačko ogledalo smešteno izvan karoserije vozila prelazi najveću dozvoljenu širinu motornog vozila (2,5 m), ono mora biti postavljeno na nosač sa zglobom koji omogućava da se pritiskom na nosač ogledala ono vrati u dozvoljenu širinu vozila.

5. Uređaji za davanje zvučnih znakova

Član 47.

Uređaj za davanje zvučnih znakova na motornom vozilu mora biti ugrađen i izведен kao najmanje jedan uređaj tako da daje jednolične zvuke nepromenljivog intenziteta.

Osim uređaja za davanje zvučnih znakova iz stava 1. ovog člana, na određena motorna vozila namenjena za hitnu medicinsku pomoć, vatrogasna vozila, vozila organa unutrašnjih poslova i vozila oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, može biti ugrađen i izведен i poseban uređaj za davanje znakova od niza naizmenično proizvedenog zvuka od dve različite frekvencije.

Komanda uređaja za davanje zvučnih znakova mora biti postavljena tako da je pristupačna vozaču sa njegovog sedišta.

6. Uređaji za kretanje vozila unazad

Član 48.

Uređaji koji omogućavaju kretanje vozila unazad, pored uređaja za kretanje vozila unapred, na svakom motornom vozilu, osim na motociklu i motornom vozilu na tri točka, koji su simetrično raspoređeni u odnosu na uzdužnu osu vozila, ako njihova najveća dozvoljena masa ne prelazi 0,6 t, moraju biti ugrađeni i izvedeni tako da omoguće pouzdano i bezbedno kretanje vozila unazad.

7. Uređaji za kontrolu i davanje znakova

Član 49.

Pod uređajima za kontrolu i davanje znakova na motornim vozilima, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se, i to: 1) na putničkim automobilima:

- a) brzinomer sa putomerom i svetiljkom za osvetljavanje;
- b) kontrolna plava lampa za veliko svetlo;

v) svetlosni ili zvučni znak za kontrolu rada pokazivača pravca;

2) na autobusima, osim na autobusima za gradski i prigradski saobraćaj:

a) brzinomer sa putomerom i svetiljkom za osvetljavanje, ako nije ugrađen u tahograf koji pokazuje i registruje brzinu, vreme i pređeni put vozila duž celog puta;

b) kontrolna plava lampa za veliko svetlo;

v) svetlosni ili zvučni znak za kontrolu rada pokazivača pravca;

g) tahograf koji pokazuje i registruje brzinu, vreme i pređeni put vozila duž celog puta;

d) pokazivač raspoloživog pritiska pneumatičkog uređaja radne kočnice, ako je taj uređaj stalno pod pritiskom;

3) na autobusima za gradski i prigradski saobraćaj:

a) svi uređaji predviđeni za autobuse u tački 2. ovog stava;

b) svetlosni znak za kontrolu zatvorenosti vrata koja nisu u vidnom polju vozača;

v) uređaj za davanje i primanje znakova od konduktora ili putnika;

4) na trolejbusima za gradski saobraćaj:

a) svi uređaji za autobuse za gradski i prigradski saobraćaj predviđeni u tački 3. ovog stava;
b) uređaj za kontrolu izolovanosti od električnog napona;

5) na teretnim vozilima:

a) brzinomer sa putomerom i svetiljkom za osvetljavanje, ako nije ugrađen u tahograf koji pokazuje i registruje brzinu, vreme i pređeni put vozila duž celog puta;

b) kontrolna plava lampa za veliko svetlo;

v) svetlosni ili zvučni znak za kontrolu rada pokazivača pravca;

g) pokazivač raspoloživog pritiska pneumatičkog uređaja radne kočnice, ako je taj uređaj stalno pod pritiskom;

d) tahograf koji pokazuje i registruje brzinu, vreme i pređeni put vozila duž celog puta, ako teretno vozilo ima najveću dozvoljenu masu preko 5 t;

đ) uređaj za davanje znaka nedovoljnog pritiska pneumatika na onim točkovima koji nisu udvojeni, ako je razmak osovina veći od 2 m na priključnim vozilima čija najveća dozvoljena masa prelazi 5 t, a brzina kretanja 30 km/h;

6) na specijalnim i radnim vozilima:

a) kontrolni uređaji predviđeni za teretna vozila u tački 5. ovog stava. Izuzetno, tahograf ne moraju imati specijalna i radna vozila koja na ravnom putu ne mogu razviti brzinu kretanja veću od 30 km/h;

b) uređaj za kontrolu rada radnih sistema ugrađenih na vozilu;

7) na motociklima:

a) brzinomer sa putomerom i svetiljkom za osvetljavanje;

b) kontrolna plava lampa za veliko svetlo, osim na motociklu sa motorom radne zapremine do 50 cm³;

8) na svim vozilima koja imaju poseban uređaj koji proizvodi energiju za rad kočnica:

a) standardizovan priklučak za kontrolu pritiska kočnog fluida na rezervoaru energije, kočnim cilindrima i uređajima u kojima se vrši bilo kakva transformacija energije.

8. Uređaji za odvođenje i ispuštanje izduvnih gasova

Član 50.

Izlaz (izvod) izduvne cevi uređaja za odvođenje i ispuštanje izduvnih gasova ne sme biti usmeren više od 300 naniže niti u desnu stranu motornog vozila.

Na izduvnoj cevi iz stava 1. ovog člana mora se nalaziti uređaj za prigušivanje zvuka izduvnih gasova, koji se ne može isključiti, osim za potrebe čišćenja.

Izlaz izduvne cevi na radnim i specijalnim vozilima namenjenim za trajnu upotrebu u naseljenim mestima, kao i na autobusima namenjenim za prevoz putnika u naseljenim mestima, može biti ugrađen i izведен na najvišoj tački vozila ili na levoj zadnjoj strani, na najnižoj tački vozila.

9. Uređaji za spajanje vučnog i priključnog vozila

Član 51.

Uređaji za spajanje vučnog i priključnog vozila, osim kod motocikla sa bočnom prikolicom, moraju biti postavljeni u uzdužnoj simetričnoj vertikalnoj ravni vozila i izvedeni zglobno tako da omogućavaju pokretljivost uređaja u svim pravcima u prostoru.

Osovina uređaja za spajanje vučnog i priključnog vozila, pomoću koje se spaja vozilo, mora imati osigurač koji onemogućava, pri normalnoj upotrebi, razdvajanje spojenih vozila.

Uređaji za spajanje vučnog i priključnog vozila moraju biti pričvršćeni za ojačani deo vučnog vozila.

10. Ostali uređaji vozila od posebnog značaja za bezbednost saobraćaja

Član 52.

Karoserija na motornim i priključnim vozilima mora biti ugrađena i izvedena tako da po svojoj konstrukciji, kvalitetu i vrsti materijala, kao i opremljenosti, odgovara nameni vozila i da obezbeđuje sigurnost putnika i vozača za vreme vožnje.

Zadnja strana karoserije autobusa kojima se vrši prevoz lica u gradskom i prigradskom saobraćaju i trolejbusa kojima se vrši prevoz lica u gradskom saobraćaju, kao i trolna oprema trolejbusa, moraju biti izvedene tako da se niko ne može popeti na zadnju stranu vozila i poseti za vreme vožnje.

Stepenici na vozilima kojima se vrši prevoz putnika moraju biti izvedeni tako da obezbeđuju siguran ulaz i izlaz putnika.

Istureni delovi i ukrasni predmeti na prednjem delu vozila ne smeju imati oštре ivice. Ako postoji ukrasna figura na gornjoj površini prednjeg dela vozila, ona mora biti elastično pričvršćena za vozilo.

Reklamne table i natpisi ne smeju se stavlјati na prednjoj i zadnjoj strani vozila.

Oslonci za noge vozača na motociklu moraju biti ugrađeni i izvedeni sa obe strane motocikla, a kod motocikla sa sedištem za putnika mora biti ugrađen držač, a oslonci za noge putnika moraju biti ugrađeni i izvedeni sa obe strane motocikla.

Član 53.

Slobodna površina namenjena za jedno mesto za stajanje putnika u autobusima, trolejbusima i priključnim vozilima, kojima se prevoz putnika vrši i u stojećem stavu, mora iznositi najmanje 0,15 m².

Unutrašnji prostor kabine za vozača i prostor za putnike moraju biti opremljeni tako da je pod normalnim uslovima u toku vožnje ili za vreme mirovanja vozila isključeno nanošenje povrede vozaču, odnosno putnicima u vozilu. Pribor, alat, uređaji i oprema moraju biti dobro pričvršćeni.

Prostor za vozača i putnike u motornim i priključnim vozilima mora imati unutrašnju rasvetu.

Otvor nalivka za punjenje rezervoara gorivom ne sme se nalaziti u prostoru za vozača ili u prostoru za putnike.

Član 54.

Vrata na autobusima, trolejbusima i priključnim vozilima sa više od 25 mesta, kojima se prevoze putnici, moraju biti ugrađena i izvedena kao najmanje dvoja vrata na desnoj strani tih vozila, i to tako da je onemogućeno njihovo nenamerno otvaranje za vreme vožnje i da obezbeđuju putnike od povrede, odnosno od eventualnog ispadanja iz vozila.

Pomoćna vrata za izlaz putnika u slučaju opasnosti, odnosno druge neophodne potrebe na vozilima iz stava 1. ovog člana moraju biti ugrađena i izvedena na levoj strani vozila, na mestu koje je putnicima pristupačno u slučaju opasnosti, odnosno druge neophodne potrebe, s tim da njihova širina ne sme iznositi manje od 0,6 m, a visina manje od 1,2 m. Konstrukcija pomoćnih vrata mora biti takva da se ona ne mogu nenamerno otvoriti.

Na vozilima iz stava 1. ovog člana ne moraju biti izvedena pomoćna vrata, ako ta vozila sa obe bočne strane imaju po jedan prozor površine najmanje 0,8 h 0,6 m i ako su ti prozori podesni za izlaz u slučaju opasnosti. Ti prozori moraju imati natpis da služe za izlaz u slučaju opasnosti.

Ako bočna vrata na motornim vozilima, osim na teretnim vozilima, izlaze pri otvaranju van gabarita tog vozila, moraju imati bravu postavljenu prema zadnjem delu vozila, a šarke vrata postavljene prema prednjem delu vozila.

Član 55.

Brave na vratima vozila moraju biti dvostepene i ugrađene i izvedene tako da drugi stepen brave sprečava otvaranje vrata, ako vrata nisu potpuno zatvorena. Brave moraju imati napravu kojom se osiguravaju sa unutrašnje strane tako da se lako fiksiraju u sigurnosni položaj. Brava na vratima koja se nalazi pored vozača, kao i brave na vratima teretnih vozila, ne moraju na takav način biti osigurane.

Vrata, poklopci i druge vrste zatvarača na otvorima zatvorenih karoserija, čiji su slobodni otvori veći od minimalnih dimenzija za ulaz jednog lica, moraju biti izvedeni tako da se mogu otvoriti i sa unutrašnje strane.

Poklopci na svim spoljašnjim stranama motornih i priključnih vozila moraju biti izvedeni, odnosno osigurani tako da je onemogućeno da se sami otvore za vreme vožnje, pa ni pri jačim potresima.

Član 56.

Uređaj za provetrvanje u autobusima, trolejbusima i priključnim vozilima, kojima se prevoze putnici, mora biti ugrađen i izведен tako da za vreme vožnje pritisak vazduha u unutrašnjosti karoserije ne može biti niži od spoljašnjeg atmosferskog pritiska.

Prostor zatvorenih karoserija namenjen vozaču i putnicima mora biti izgrađen tako da je obezbeđen od prodiranja i nagomilavanja gasova štetnih za zdravlje ljudi.

Član 57.

Akumulator na vozilu mora biti dobro pričvršćen u svom ležištu i mora imati odgovarajuću spoljašnju odušku van prostora za vozača i putnike, osim akumulatora koji su izvedeni tako da ne isparavaju.

Autobusi i trolejbusi sa više od 25 mesta, kojima se prevoze putnici, moraju na glavnom kablu električne instalacije imati prekidač kojim se prekidaju sva strujna kola u vozilu. Ručica prekidača mora biti u domaćaju ruke vozača.

Član 58.

Prednja sedišta i nasloni tih sedišta u putničkim automobilima, koji su pokretni, moraju imati osigurače za učvršćenje koji se mogu samo ručno isključiti.

Član 59.

Kabina za vozača na motornim vozilima mora ispunjavati sledeće uslove:

- 1) da u pogledu dimenzija, vidljivosti, stepena vibracije, izolacije od buke, grejanja, ventilacije i zaptivenosti ispunjava uslove koji obezbeđuju normalan rad vozaču i njegovim pomoćnicima;
- 2) da je sedište vozača široko najmanje 0,45 m i da po svojoj konstrukciji i materijalu od kog je izrađeno omogućava vozaču udobno sedenje za upravljačem;
- 3) da su okna prednje i bočne strane kabine izrađena od providnog materijala.

Član 60.

Uređaji za odmrzavanje i odmagljivanje vetrobrana i uređaji za grejanje i provetrvanje na motornom vozilu moraju biti ugrađeni i izvedeni tako da se njihovom upotrebotom obezbedi i omogući potrebna vidljivost kroz vetrobran i unutrašnja zagrejanost i provetrvanje prostora za vozača i putnike.

Otvori za ulaz vazduha u kabinu za vozača, koji su u sastavu uređaja za grejanje i provetrvanje, moraju biti izvedeni tako da se onemogućuje zagađivanje vazduha sagorelim gasovima i prašinom koje prouzrokuje samo vozilo.

Član 61.

Pneumatici na vozilima moraju biti deklarisanih dimenzija od strane proizvođača, zavisno od najveće dozvoljene brzine kretanja vozila i najveće dozvoljene mase vozila na kome su pneumatici postavljeni.

Pneumatici na istoj osovini vozila moraju biti jednaki po vrsti (letnji, zimski), konstrukciji (radijalni, dijagonalni i sa ukrštenim pojasevima), nosivosti i dimenzijsama.

Dubina šara pneumatika po obimu i širini protektora ne sme iznositi manje od 1 mm za putničke automobile i kombinovana vozila, odnosno manje od 2 mm za autobuse i teretna vozila.

Na naplatku rezervnog točka ne mora se nalaziti pneumatik iste vrste i konstrukcije.

Obnovljeni pneumatici mogu se koristiti na vozilima pod uslovom da imaju deklaraciju proizvođača ili izvođača protektiranja.

Član 62.

Blatobrani na motornim i priključnim vozilima koja mogu razviti brzinu kretanja veću od 30 km/h, osim na terenskim i teretnim vozilima koja se automatski istovaraju (samoistovarivači), moraju biti ugrađeni i izvedeni iznad svih točkova.

Točkovi skupa vozila na prvoj osovinu priključnog vozila ne moraju sa prednje strane biti pokriveni blatobranima. Gornja četvrtina prečnika zadnjih točkova tegljača sa poluprikolicom ne mora biti pokrivena blatobranima. Blatobrani višeosovinskih vozila mogu biti zajednički za skup točkova na istoj strani vozila.

Blatobrani moraju biti postavljeni tako da pokrivaju širinu točka vozila. Blatobrani ne smeju imati oštре ivice. Položaj i veličina blatobrana moraju biti takvi da sprečavaju odbacivanje blata ka prednjoj gornjoj strani, računajući od osovine točkova vozila. S prednje strane, u pravcu kretanja vozila, blatobran mora pokrивati najmanje gornju grećinu prečnika točka. Sa zadnje strane blatobran mora pokrivati najmanje polovicu prečnika točka opterećenog vozila.

Na motornim vozilima koja ostavljaju jedan trag, prednji blatobran mora da pokriva točak u luku od najmanje 150 ispred vertikale povučene kroz osovinu prednjeg točka.

Član 63.

Branici na putničkim automobilima i kombinovanim vozilima moraju biti ugrađeni i izvedeni na prednjoj i zadnjoj strani vozila, a na drugim motornim vozilima na četiri ili više točkova - najmanje na prednjoj strani tih vozila.

Branici ne smeju imati oštре ivice i moraju biti postavljeni tako da predstavljaju najisturenije delove vozila, osim ako vozilo ima ugrađenu kuku za vuču.

Visina prednjih i zadnjih branika vozila, merena od površine puta, mora biti jednaka na prednjoj i zadnjoj strani pri ravnomernoj opterećenosti vozila u stanju mirovanja, s tim što se dozvoljava odstupanje u granicama dimenzije jedne širine prednjeg branika.

Zaštitnik od podletanja sa zadnje strane pod vozilo na motornim i priključnim vozilima koja na ravnom putu mogu razviti brzinu kretanja veću od 30 km/h, kod kojih je rastojanje od zadnje najisturenije tačke vozila do ose poslednje po redu osovine vozila, u neopterećenom stanju, veće od 1000 mm, kao i kod kojih zadnji deo šasije u svojoj celoj širini ili glavni delovi karoserije, u neopterećenom stanju, imaju slobodnu visinu veću od 700 mm iznad površine kolovoza, mora biti ugrađen i izведен tako da onemogući podletanje drugog vozila pod vozilo na kome je izведен taj zaštitnik.

Zaštitnik od podletanja sa zadnje strane pod vozilo na mestima za pričvršćivanje ne sme preći najveću dozvoljenu širinu vozila i ne sme biti kraći ni na jednoj strani vozila za više od 100 mm. Krajevi zaštitnika od podletanja sa zadnje strane pod vozilo ne smeju biti povijeni unazad.

Zaštitnik od podletanja sa zadnje strane pod vozilo mora biti otporan na savijanje čeličnog nosača čiji poprečni presek obezbeđuje otporni moment na savijanje od 20 cm?

Odredbe st. 4. i 5. ovog člana ne odnose se na vučna vozila namenjena za obavljanje transporta u poljoprivredi i šumarstvu, tegljače sa sedlom i prikolice sa jednostrukom osovinom, odnosno jednoosovinske prikolice namenjene za prevoz dugačkih tereta, kao i na vozila kod kojih postavljanje zaštitnika od podletanja sa zadnje strane pod vozilo onemogućava njihovu radnu funkciju.

Član 64.

Priključci za vezivanje sigurnosnih pojaseva u putničkim automobilima moraju biti ugrađeni i izvedeni najmanje za prvi red sedišta.

Priključci za vezivanje sigurnosnih pojaseva u vozilima iz stava 1. ovog člana, osim u kombinovanim vozilima, moraju biti ugrađeni i izvedeni i za sva ostala sedišta za koja je to naznačeno u deklaraciji proizvođača.

Bočna sedišta u vozilu moraju imati priključke za vezivanje sigurnosnih pojaseva na tri tačke, odnosno dve tačke, a sedište u sredini vozila najmanje na dve tačke vezivanja.

Priključci za vezivanje sigurnosnih pojaseva u putničkim automobilima moraju, u pogledu priključivanja, odgovarati priključcima na sigurnosnim pojasevima iz člana 65. stav 2. ovog pravilnika.

Nasloni za glavu u putničkim automobilima moraju biti ugrađeni i izvedeni za sva sedišta za koja imaju ugrađene sigurnosne pojaseve.

Član 65.

Putnički automobili, osim kombinovanih vozila, koji imaju ugrađene priključke za vezivanje sigurnosnih pojaseva na tri tačke vezivanja moraju imati ugrađene sigurnosne pojaseve za prvi red bočnih sedišta.

Sigurnosni pojasevi u putničkim automobilima, koji su proizvedeni, odnosno proizvedeni i uključeni u saobraćaj posle 1. januara 1977. godine, moraju biti izvedeni prema uslovima propisanim u Pravilniku broj 16. - Jednoobrazni propisi koji se odnose na homologaciju sigurnosnih pojaseva za odrasla lica koja se nalaze u motornim vozilima (Uredba o ratifikaciji Pravilnika broj 16 i broj 17 uz Sporazum od 20. marta 1958. godine usvojen u Ženevi, koji se odnosi na usvajanje jednoobraznih uslova za homologaciju i recipročno priznavanje homologacije opreme i delova motornih vozila „Službeni list SFRJ” - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 47/74) i imati odgovarajuću oznaku homologacije, odnosno moraju odgovarati normativima propisanim u odgovarajućem jugoslovenskom standardu.

Član 66.

Priključci za vuču na vozilima na motorni pogon moraju biti ugrađeni i izvedeni sa prednje strane vozila na pristupačnom mestu tako da omoguće spajanje užeta ili poluge za vuču i da osiguraju bezbedno vučenje tog vozila pomoću užeta ili poluge za vuču.

Član 67.

Uređaj za obezbeđenje vozila od neovlašćene upotrebe na putničkim automobilima i kombinovanim vozilima mora biti ugrađen i izведен tako da spreči okretanje točka upravljača ili pomeranje ručice menjača, ili da deluje na sistem prenosa i spreči okretanje pogonskih točkova (osim kočnih sistema), ili da ima poseban sistem kojim se sprečava puštanje motora u rad.

Uređaj iz stava 1. ovog člana mora biti stalno ugrađen u vozilu i mora biti izведен tako da se ne može uključiti kad se vozilo nalazi u pokretu.

Član 68.

Ako je na motornom vozilu ugrađena oprema za pogon na sabijeni ili tečni gas, rezervoar sa gasom sme se postaviti samo iza prostora za vozača, odnosno putnike.

Prostor za smeštaj rezervoara sa gasom mora biti odvojen metalnom pregradom od prostora za vozača, odnosno putnike, kao i od prostora za smeštaj motora.

Rezervoar za sabijeni ili tečni gas mora imati ugrađene uređaje i opremu za utakanje i isticanje gase prema motoru, shodno propisima o tehničkim normativima za uređaje i opremu za tečni naftni gas koji se ugrađuju na motorna vozila.

Rezervoar iz stava 3. ovog člana mora biti pričvršćen za vozilo tako da je onemogućeno njegovo pomeranje.

Uređaji za pogon na sabijeni ili tečni gas na motornom vozilu mogu se ugrađivati i upotrebljavati samo po prethodno izvršenom ispitivanju i proveri ispravnosti ugradnje tih uređaja na vozilu od strane za to ovlašćene organizacije.

IV. UREĐAJI NA TRAKTORIMA I NJIHOVIM PRIKOLICAMA

1. Traktori

Član 69.

Odredbe o uređajima na traktorima odnose se samo na one vrste traktora koji na ravnom putu ne mogu razviti brzinu kretanja veću od 30 km/h i koji imaju dve osovine i točkove sa pneumaticima (u daljem tekstu: traktor).

Na traktore koji na ravnom putu razvijaju brzinu kretanja veću od 30 km/h shodno se primenjuju odredbe čl. 5. do 68. ovog pravilnika.

Član 70.

Radna i parkirna kočnica na traktoru moraju biti ugrađene i izvedene tako da ispunjavaju uslove iz člana 15. st. 3, 5. i 6. ovog pravilnika.

Kočni sistem na traktoru može biti ugrađen i izведен samo na dva točka iste osovine, pod uslovom da je sila kočenja ravnomerno raspoređena na oba točka.

Član 71.

Pod uređajima za osvetljavanje puta i za davanje svetlosnih znakova na traktorima, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se:

- 1) glavni farovi sa oborenim svetлом;
- 2) poziciona svetla;
- 3) stop-svetla;
- 4) katadiopteri;
- 5) pokazivači pravca;
- 6) svetla za osvetljavanje zadnje registarske tablice.

Osim uređaja iz stava 1. ovog člana, na traktorima mogu biti ugrađeni i izvedeni i:

- 1) farovi za veliko svetlo;
- 2) farovi za maglu;
- 3) farovi i svetla za osvetljavanje mesta na kome se izvode radovi;
- 4) svetla za vožnju unazad; 5) zadnja svetla za maglu.

Za oborena svetla za osvetljavanje puta, poziciona svetla, stop-svetla, katadioptere, pokazivače pravca i svetla za osvetljavanje zadnje registarske tablice iz stava 1. ovog člana, shodno važe uslovi propisani za takve uređaje na motornim vozilima u čl. 21. do 24., članu 25. st. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8. i 9. čl. 31. i 32., članu 36., članu 38., čl. 40. i 41. i članu 99. ovog pravilnika.

Ako su na traktoru ugrađena i svetla iz stava 2. ovog člana, shodno važe uslovi predviđeni za takva svetla u čl. 25. do 28. ovog pravilnika.

Član 72.

Bezbednosna kabina ili ram na traktoru moraju biti ugrađeni i izvedeni tako da štite vozača od povrede u slučaju da se traktor prevrne i da odgovaraju normativima propisanim u odgovarajućem jugoslovenskom standardu.

Član 73.

Uređaji za kontrolu rada pokazivača pravca na traktorima moraju biti ugrađeni i izvedeni kao svetlosni ili kao zvučni znak za kontrolu rada pokazivača pravca, ako vozač ne može direktno videti najmanje po jedan pokazivač pravca sa svake strane vozila.

Član 74.

Uređaj za davanje zvučnih znakova na traktoru mora biti ugrađen i izведен tako da ispunjava uslove propisane za takve uređaje na motornim vozilima u članu 47. ovog pravilnika.

Član 75.

Uređaj za odvođenje i ispuštanje izduvnih gasova na traktoru mora biti ugrađen i izведен tako da ispunjava uslove propisane u članu 50. stav 3. ovog pravilnika.

Član 76.

Vozačko ogledalo na traktoru koji ima zatvorenu kabinu za vozača mora biti ugrađeno i izvedeno kao najmanje jedno vozačko ogledalo postavljeno na levoj strani kabine.

Ako na traktoru postoje vetrobran, spoljašnja okna i brisači vetrobrana, za njih shodno važe uslovi propisani za takve uređaje na motornim vozilima u čl. 43. do 45. ovog pravilnika.

Član 77.

Uređaj za kretanje traktora unazad na traktoru čija masa prelazi 0,35 t mora biti ugrađen i izведен tako da sa odgovarajućim stepenom prenosa omogući pouzdano i bezbedno kretanje traktora unazad. **2. Prikolice**

Član 78.

Radna i parkirna kočnica na prikolicama koje vuku traktori, osim na prikolici čija najveća dozvoljena masa ne prelazi 1,5 t, odnosno čija najveća dozvoljena masa nije veća od mase traktora za koji je priključena, moraju biti ugrađene i izvedene tako da ispunjavaju uslove propisane u članu 19. st. 2. do 5. ovog pravilnika.

Odredba stava 1. ovog člana ne primenjuje se na prikolice sa ugrađenom inercionom komandom kočenja koje vuku traktori, a koje su proizvedene, odnosno proizvedene i uključene u saobraćaj do 2. maja 1975. godine, pod uslovom:

- 1) da traktor vuče jednu prikolicu;
- 2) da najveća dozvoljena masa prikolice ne prelazi 5 t;
- 3) da se traktor sa prikolicom ne kreće po putu sa uzdužnim nagibom većim od 5%.

Član 79.

U pogledu svetla za označavanje prikolice, stop-svetla, pokazivača pravca i katadioptera na prikolici koju vuče traktor shodno važe odredbe čl. 31, 32, 36, 38, 40. i 41. ovog pravilnika.

V. UREĐAJI NA ZAPREŽNIM VOZILIMA

Član 80.

Svetla na zaprežnom vozilu moraju biti izvedena kao najmanje jedno belo svetlo postavljeno na prednjoj strani vozila tako da je svetlost koju daje vidljiva samo za učesnike u saobraćaju koji se nalaze ispred zaprežnog vozila i kao najmanje jedno crveno svetlo postavljeno na zadnjoj strani vozila tako da je svetlost koju daje vidljiva samo za učesnike u saobraćaju koji se nalaze iza zaprežnog vozila.

Svetla na zaprežnom vozilu moraju biti izvedena tako da se svetlost koju ona daju, noću pri dobroj vidljivosti, može videti na udaljenosti od najmanje 150 m.

Član 81.

Katadiopteri na zaprežnim vozilima moraju biti ugrađeni i izvedeni kao dva katadioptera crvene boje, koja nisu trouglastog oblika, simetrično postavljena na zadnjoj strani vozila, tako da su noću, pri dobroj vidljivosti, vidljiva sa udaljenosti od najmanje 100 m kad su osvetljena velikim svetlom motornog vozila.

Reflektujuća površina katadioptera ne sme biti manje od 0,3 m ni više od 1 m udaljena od površine puta. Međusobno rastojanje reflektujućih površina katadioptera ne sme biti manje od 0,5 m. Reflektujuća površina pojedinih katadioptera mora iznositi najmanje 20 cm².

VI. UREĐAJI NA BICIKLIMA I BICIKLIMA SA MOTOROM

Član 82.

Kočnice na biciklima i biciklima sa motorom moraju biti ugrađene i izvedene za svaki točak, i to najmanje po jedna kočnica tako da su međusobno nezavisne, s tim što kočnica na prednjem točku mora biti ručna.

Član 83.

Jedno svetlo za osvetljivanje puta na biciklima i biciklima sa motorom mora biti izvedeno i pričvršćeno na prednjoj strani vozila.

Svetlost koju daje svetlo iz stava 1. ovog člana mora biti bele boje, a udaljenost svetleće površine tog svetla od površine puta ne sme biti manja od 0,4 m ni veća od 1,2 m.

Jedno zadnje poziciono svetlo crvene boje na biciklima i biciklima sa motorom mora biti izvedeno i pričvršćeno na zadnjoj strani vozila.

Udaljenost svetleće površine svetla iz stava 3. ovog člana od površine puta ne sme biti manja od 0,25 m ni veća od 0,9 m.

Svetlo iz stava 3. ovog člana može biti izvedeno zajedno sa katadiopterom.

Član 84.

Jedan katadiopter crvene boje na biciklima i biciklima sa motorom mora biti ugrađen i izведен na zadnjoj strani bicikla, a po jedan katadiopter žute ili narandžaste boje - na svakoj strani pedale (sa prednje i zadnje strane).

Udaljenost reflektujuće površine katadioptera crvene boje na zadnjoj strani vozila od površine puta ne sme biti manja od 0,25 m ni veća od 0,9 m.

Reflektujuća površina katadioptera crvene boje na zadnjoj strani vozila mora biti najmanje 8 cm².

Na bočnim stranicama prednjeg i zadnjeg točka bicikla moraju biti izvedena reflektujuća tela koja reflektuju svetlost bele ili žute boje.

Član 85.

Uređaj za davanje zvučnih znakova na biciklima i biciklima sa motorom mora biti ugrađen i izведен tako da ispunjava uslove propisane u članu 47. stav 1. ovog pravilnika.

VII. OPREMA VOZILA

Član 86.

U motornim i priključnim vozilima, osim u motociklima, motornim vozilima na tri točka, traktorima, traktorskim prikolicama, prikolicama sa jednostrukom osovinom i jednoosovinskim prikolicama, autobusima za gradski i prigradski saobraćaj, trolejbusima za gradski saobraćaj i vozilima namenjenim za komunalne usluge (za pranje i čišćenje ulica, odvoz smeća i fekalija i dr.), mora postojati rezervni točak na vidnom mestu tako da ga vozač može, po potrebi, koristiti.

Član 87.

U motornim vozilima, osim uputničkim automobilima kojima se ne vrši javni prevoz lica u saobraćaju na putevima, motociklima, motornim vozilima na tri točka i traktorima, mora postojati aparat za gašenje požara i biti postavljen na vidnom mestu tako da se u slučaju opasnosti može upotrebiti.

Član 88.

U motornim i priključnim vozilima, osim u motociklima bez bočne prikolice, mora postojati, na vidnom mestu, poseban standardizovan znak za obeležavanje vozila zaustavljenog na kolovozu puta tako da ga vozač može po potrebi koristiti. dva znaka iz stava 1. ovog člana moraju postojati u:

- 1) teretnom vozilu i autobusu - ako vuku priključno vozilo;
- 2) motornom vozilu koje se nalazi na začelju kolone - ako se motorna vozila kreću u organizovanoj koloni.

Znak iz stava 1. ovog člana ima oblik ravnostranog trougla, sa ivicama crvene boje čija dužina iznosi 40 cm, a širina najmanje 5 cm. Ivice znaka moraju biti prevučene reflektujućom materijom ili crvenom katadiopterskom optikom u širini od najmanje 2 cm, ili izrađene tako da se mogu po čitavoj dužini osvetliti sopstvenim izvorom svetlosti. Znak mora da bude izrađen od čvrstog materijala i na način koji mu omogućava da stabilno stoji u vertikalnom položaju.

Član 89.

U motornim vozilima, osim u motociklima radne zapremine motora do 50 cm³, mora postojati, na vidnom mestu, oprema za pružanje prve pomoći (kutija prve pomoći) tako da je vozač može, po potrebi, koristiti.

Član 90.

U motornim i priključnim vozilima, čija najveća dozvoljena masa prelazi 5 t moraju postojati dva klinasta podmetača, na vidnom mestu, tako da ih vozač može, po potrebi, koristiti.

Čekić za razbijanje stakla u autobusima i trolejbusima iz člana 54. stav 1. ovog pravilnika mora postojati na vidnom mestu, tako da se u slučaju opasnosti može upotrebiti.

Član 91.

U motornim vozilima, osim u motociklu, traktoru, trolejbusu za gradski saobraćaj i autobusu za gradski i prigradski saobraćaj moraju postojati na vidnom mestu, rezervne sijalice najmanje za polovicu sijaličnih mesta udvojenih uređaja za osvetljavanje puta i za davanje svetlosnih znakova i po jedna sijalica za neudvojena sijalična mesta za koja je mogućna zamena samo sijalica.

Član 92.

Broj okvira vozila mora biti utisnut na samom okviru ili na ma kom delu vozila koji se ne može skinuti.

Broj motora mora biti utisnut na uočljivom mestu kućice motora.

Broj motora i broj okvira vozila mora biti utisnut na vozilu na vidnom mestu, na način propisan jugoslovenskim standardom.

Član 93.

U putničkim automobilima i vozilima namenjenim za prevoz opasnih materija mora postojati, na vidnom mestu, uže ili poluga za vuču tih vozila, koji moraju odgovarati normativima propisanim u odgovarajućem jugoslovenskom standardu.

Ostala motorna i priključna vozila mogu imati uže ili polugu za vuču.

Član 94.

Pod zimskom opremom motornih i priključnih vozila, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se pneumatici za zimsku upotrebu (M+S) na pogonskim točkovima, odnosno radikalni pneumatici na svim točkovima, ili pneumatici sa letnjim profilom ako vozilo u priboru ima lance za pogonske točkove, a pod zimskom opremom autobusa i teretnih vozila podrazumeva se još i lopata.

Na pneumaticima iz stava 1. ovog člana dubina šara gazećeg sloja, po obimu i širini, mora iznositi najmanje 4 mm.

Na vozila se ne smeju postavljati pneumatici sa ekserima.

VIII. UREĐAJI OD KOJIH ZAVISI SASTAV I OBOJENOST IZDUVNIH GASOVA NA MOTORNIM VOZILIMA

Član 95.

Motori sa unutrašnjim sagorevanjem na motornim vozilima, osim na motociklima, ne smeju da ispuštaju u atmosferu, i to:

- 1) benzinski motori - ugljen-monoksid čija je koncentracija veća od 4,5% zapremine izduvnih gasova pri radu zagrejanog motora u praznom hodu;
- 2) dizel-motori, pri najmanje šest uzastopnih slobodnih ubrzavanja neopterećenog normalno zagrejanog motora - izduvne gasove, čiji koeficijent apsorpcije svetlosti, izmeren dimometrom (opasimetar), prelazi vrednost $K = 3,22 \text{ m}^{-1}$ za motore do nominalne snage $Re + 73,50 \text{ kW}$, odnosno vrednost $K = 2,44 \text{ m}^{-1}$ za motore preko $Re = 73,50 \text{ kW}$. Pri slobodnom ubrzaju mora se postići maksimalni broj obrtaja motora.

IX. TEHNIČKI USLOVI KOJIMA MORAJU ODGOVARATI POJEDINI UREĐAJI NA VOZILIMA

Član 96.

Pod tehničkim uslovima kojima moraju odgovarati pojedini uređaji na vozilima, u smislu ovog pravilnika, podrazumevaju se tehnički normativi koji se propisuju za pojedine vrste tih uređaja.

Tehnički normativi efikasnosti kočnih sistema motornih i priključnih vozila dati su u sledećoj tabeli i iznose:

Врста кочнијог система	Највећа сила активаирања (даN)								Кочни кофицијент*							
	Мотоцикл								Трактори							
	Сила на постојјућем кочнику	Сила на ручном измачивачу	Путнички аутомобили	Теретна возила	Лутбуси и тролејбуси	Трактори	Мотоцикл	Путнички аутомобили	Теретна возила	Лутбуси и тролејбуси	Приколице возила	Трактори	Приколице	Тракторске приколице		
Радна кочница	50	25	50	70	70	60	35	55	45	50	45	25	25	25	25	25
Пасовска кочница	—	—	40	60	60	30	—	25	20	25	20	15	15	15	15	15

* Kočni koeficijent predstavlja odnos usporenja vozila i ubrzanja* zemljine teže, izražene u procentima.

Normativi iz stava 2. ovog člana primenjuju se za vozila koja se kreću, i to pod sledećim uslovima:

- 1) da je površina po kojoj se vozila kreću vodoravna, ravna, i sa savremenim kolovoznim zastorom;
- 2) da za vreme kretanja vozila brzina veta nije veća od 3 m/s;
- 3) da temperatura diska ili spoljne površine doboša ne iznosi više od 100 stepeni C;

- 4) da brzina na početku kočenja iznosi najmanje 50 km/h - za putničke automobile, najmanje 40 km/h za druga motorna vozila, a za motorna vozila koja ne mogu postići te brzine - 80% od njihove najveće brzine.

Normativi iz stava 2. ovog člana primenjuju se i kad se ispitivanje motornog ili priključnog vozila vrši u mestu. U tom slučaju odnos zbiru sile kočenja, na obimu svih točkova, kočenih radnom kočnicom, i ukupne mase vozila, mora da bude veći ili jednak propisanim vrednostima kočnog koeficijenta. Normativi na pojedinoj osovini moraju iznositi: najmanje 30% od propisanog kočnog koeficijenta za pojedina vozila.

Normativi za pomoćnu kočnicu iz stava 2. ovog člana mogu biti manji za 25% od propisanih - za vozila koja su proizvedena, odnosno proizvedena i uključena u saobraćaj do 1. januara 1980. godine, osim za putničke automobile.

Kočni sistem radne kočnice mora biti takav da izdrži minimalnu silu na pedalu radne kočnice od najmanje 100 daN.

Na svim vozilima koja imaju ugrađene uređaje za neprekidno podešavanje intenziteta kočenja srazmerno promeni opterećenja moraju biti, na vidnom mestu, postavljeni svi tehnički podaci za podešavanje tog uređaja.

Član 97.

Parkirna kočnica motornog, odnosno priključnog vozila, kad je ono odvojeno od vučnog vozila, mora obezbediti nepokretnost vozila opterećenog do najveće dozvoljene mase pri nagibu od 16%, a da pri tom vozilo nije kočeno na drugi način.

Parkirna kočnica skupa vozila mora da obezbedi nepokretnost celog skupa vozila pri nagibu od 8%, a da pri tom skup vozila nije kočen na drugi način.

Sila kojom se dejstvuje na komandu parkirne kočnice ne sme biti veća od 40 daN za putničke automobile i traktore, ni veća od 60 daN za druga motorna vozila.

Član 98.

Usporač motornog vozila iz člana 19. stav 9. ovog pravilnika mora obezbediti funkciju dugotrajnog usporavanja priključnog vozila sa kočnim koeficijentom koji odgovara vrednosti od najmanje 10% od najveće dozvoljene mase priključnog vozila.

Član 99.

Svetlosni snop oborenog svetla mora biti u stanju da osvetli najmanje 40 m, a najviše 80 m puta, a svetlosni snop velikog svetla - najmanje 100 m puta ispred vozila noću, pri normalnoj vidljivosti, i to pri ravnomerno opterećenom motornom vozilu na vodoravnoj površini.

Farovi za maglu na motornom vozilu moraju biti izvedeni i podešeni tako da osvetljeni deo ravnog puta nije duži od 35 m.

Oborenog svetla na biciklu ili biciklu sa motorom mora biti izvedeno i podešeno tako da osvetljeni deo ravnog puta nije duži od 50 m ni kraći od 10 m.

Član 100.

Uređaj za davanje zvučnih znakova ugrađen na motornom vozilu mora da proizvodi zvuk jačine najmanje:

- 1) na motornim vozilima A i V kategorije - 76 dB (A);
- 2) na motornim vozilima S kategorije - 89 dB (A);
- 3) na motornim vozilima D kategorije - 93 dB (A).

Jačina zvuka zvučnih znakova ugrađenih na motornom vozilu utvrđuje se na otvorenom i ravnom prostoru prečnika najmanje 20 m, pri čemu se mikrofon fonometra mora nalaziti na visini od 0,5 m do 1,5 m i na udaljenosti od 7 m ispred vozila, a motor ne sme biti u radu.

Uređaji za davanje zvučnih znakova, kao što su zvonce, truba ili sirena na biciklima i biciklima sa motorom, moraju biti ugrađeni i izvedeni tako da im jačina zvuka ne sme iznositi manje od 70 dB (A).

Uređaj za davanje zvučnih znakova na motornim vozilima ne sme proizvoditi zvuk jačine preko 104 dB (A).

Član 101.

Najviše granice dozvoljene spoljne buke koju pojedine vrste vozila smeju proizvoditi jesu:

1) za vozila na dva točka, i to za:

- a) bicikle sa motorom - 78 dB (A);
- b) motocikle sa dvotaktnim motorom radne zapremine do 125 cm³ - 82 dB (A), a za motocikle radne zapremine motora preko 125 cm³ - 84 dB (A);
- v) motocikle sa četvorotaktnim motorom radne zapremine do 125 cm³ - 82 dB (A), zapremine od 125 do 500 cm³ - 84 dB (A), a zapremine preko 500 cm³ - 86 dB (A);

2) za motorna vozila na tri točka - 85 dB (A);

3) za motorna vozila na četiri ili više točkova, i to za:

- a) putničke automobile i kombinovana vozila - 84 dB (A);
- b) teretna vozila i autobuse najveće dozvoljene mase do 3,5 t - 85 dB (A), preko 3,5 t i sa motorom snage do 147 kW - 89 dB (A), a sa motorom snage preko 147 kW - 92 dB (A).

Za vozila koja su u eksploataciji duže od jedne godine najviša granica dozvoljene spoljne buke iznosi za 3 dB (A) više od najviše granice predviđene u stavu 1. ovog člana za odnosnu vrstu vozila.

Spoljna buka novih vozila koja su u eksploataciji do jedne godine, utvrđuju se na način predviđen Pravilnikom broj 9 - Jednoobrazni propisi za homologaciju vozila u pogledu buka (Uredba o ratifikaciji Pravilnika broj 9 i Pravilnika broj 10 koji se odnose na homologaciju vozila u pogledu buke i u pogledu sprečavanja radio-smetnji - „Službeni list SFRJ“ - Međunarodni ugovori i drugi sporazumi, br. 16/72), odnosno prema normativima propisanim u odgovarajućem jugoslovenskom standardu.

Član 102.

Uređaji i oprema koji se ugrađuju u vozila moraju biti odobrenog tipa (homologovani) po važećim normativima za pojedine vrste tih uređaja i opreme.

X. PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 103.

Niže navedene odredbe ovog pravilnika primenjuju se na vozila koja su proizvedena, odnosno proizvedena i uključena u saobraćaj, i to:

1) posle 1. januara 1970. godine:

- a) odredba člana 38. stav 2;
  - b) odredba člana 46. stav 1. tačka 1;
- 2) posle 1. aprila 1971. godine:
- a) odredba člana 14. stav 2;
  - b) odredba člana 16. stav 5;
  - v) odredba člana 19. stav 7;
  - g) odredba člana 31. stav 3;
  - d) odredba člana 35;
  - đ) odredba člana 41. st. 2. i 4;

- e) odredba člana 43;
- ž) odredba člana 44;
- z) odredba člana 45;
- i) odredba člana 46. st. 4. i 5;
- j) odredba člana 49. stav 1. koja se odnosi na svetlosni ili zvučni znak za kontrolu rada pokazivača pravca i brzinomer sa putomerom i svetiljkom za osvetljavanje na motociklu;
- k) odredba člana 50. stav 1;
- l) odredba člana 52. st. 2. i 6; lj) odredba člana 55. stav 2;
- m) odredbe čl. 56. i 58;
- n) odredba člana 60. stav 1; nj) odredba člana 62;
- o) odredba člana 64. stav 1;
- p) odredba člana 67. st. 1. i 2. - u odnosu na putničke automobile;
- r) odredba člana 84. st. 1. do 3; 3) posle 1. januara

1972. godine:

- a) odredba člana 53. stav 4;
- b) odredba člana 54. st. 2. do 4;
- v) odredba člana 63. stav 3;
- g) odredba člana 101. stav 1; 4) posle 1. januara

1973. godine:

- a) odredba člana 10. st. 1. i 2;
- b) odredba člana 13, osim stava 1. tačka 2;
- v) odredba člana 16. st. 6. i 9. (za teretna i priključna vozila preko 10 t i za autobuse preko 7 t najveće dozvoljene mase);
- 5) posle 1. januara 1976. godine - odredba člana 16. stav 6. u odnosu na motorna i priključna vozila namenjena prevozu putnika, najveće dozvoljene mase preko 7 t;
- 6) posle 1. januara 1978. godine:
  - a) odredba člana 16. stav 10;
  - b) odredba člana 19. stav 9;
  - v) odredba člana 41. stav 1. tačka 2. a do tog roka primenjivaće se odredba tačke 1. stav 1. tog člana; g) odredba člana 83. stav 3;
- 7) posle 15. marta 1979. godine:

a) odredba člana 41. stav 11 - u odnosu na motorna vozila na tri, četiri ili više točkova i na priključna vozila;

8) posle 1. januara 1980. godine:

a) odredba člana 13. stav 1. tačka 2;

b) odredba člana 16. stav 6. - u odnosu na motorna i priključna vozila - autobuse najveće dozvoljene mase do 7 t i teretna i priključna vozila najveće dozvoljene mase do 10 t;

v) odredba člana 16. stav 8;

g) odredba člana 31. stav 1. - u odnosu na motorna vozila na dva točka i motorna vozila na tri točka koja nisu šira od 1,3 m, i u odnosu na priključna vozila širine veće od 1,6 m;

d) odredba člana 50. stav 3;

đ) odredba člana 64. stav 2.

Niže navedene odredbe ovog pravilnika primjenjivaće se na vozila koja se proizvedu, odnosno proizvedu i uključe u saobraćaj, i to:

1) posle 1. januara 1983. godine:

a) odredba člana 19. stav 8. - u odnosu na pomoćnu unakrsnu priključnu vezu koja će sprečiti da ruda, odnosno prikolica skrene u stranu;

b) odredba člana 26. stav 3. - u odnosu na prekidač koji se automatski uključuje u momentu uključivanja hoda unazad;

v) odredba člana 27. stav 4. - u odnosu na oborena svetla;

g) odredba člana 49. stav 1. tačka 3v. - u odnosu na uređaj za davanje i primanje znakova od putnika; d) odredba člana 72;

2) posle 1. januara 1984. godine:

a) odredba člana 49. stav 1. tačka 8. pod a) - u odnosu na rezervoar energije;

b) odredba člana 67. st. 1. i 2. - u odnosu na kombinovana vozila;

v) odredbe člana 84. st. 4; 3) posle 1. maja

1985. godine:

a) odredba člana 46. stav 1. tač. 2. do 4. - u odnosu na putničke automobile do četiri sedišta i kombinovana vozila;

b) brisana je (vidi član 1. Pravilnika - 65/85-1659)

v) brisan je (vidi član 1. Pravilnika 65/85-1659)

g) odredba člana 66. u odnosu na priključke za vuču sa prednje strane vozila;

4) posle 1. januara 1987. godine:

a) odredba člana 55. stav 1;

b) odredba člana 63. stav 4;

v) odredba člana 64. stav 5; 5) posle 1. januara

1992. godine:

a) odredba člana 64. stav 5. u odnosu na vozila čija je radna zapremina motora do 750 cm³.

Član 103a

Odredba člana 13. stav 1. tačka 1. ovog pravilnika ne primenjuje se na putničke automobile sa malolitražnim motorima radne zapremine manje od 500 cm³.

Za putničke automobile iz stava 1. ovog člana odnos bruto-snage motora izražene u kilovatima i najveće dozvoljene mase vozila izražene u tonama mora biti najmanje 10 kW/t.

Član 104.

Izuzetno od odredbe člana 25. stav 3. ovog pravilnika, na vozilima koja su proizvedena, odnosno proizvedena i uključena u saobraćaj do 1. oktobra 1982. godine svetlost glavnih farova može biti bele ili žute boje.

Član 105.

Odredba člana 65. stav 1. ovog pravilnika ne primenjuje se na putničke automobile koji su proizvedeni, odnosno proizvedeni i uključeni u saobraćaj pre 1. januara 1971. godine.

Član 106.

Izuzetno od odredbe člana 67. ovog pravilnika, na vozilima koja su proizvedena, odnosno proizvedena i uključena u saobraćaj do 2. maja 1975. godine, uređaj za obezbeđenje vozila od neovlašćene upotrebe, kojim se sprečava okretanje točka upravljača ili pomeranje ručice menjača, može biti posebno izведен i ne mora biti ugrađen u vozilo.

Član 107.

Na vozila koja su proizvedena, odnosno proizvedena i uključena u saobraćaj do dana stupanja na snagu ovog pravilnika, odredba člana 68. stav 5. primenjuće se počev od 1. januara 1984. godine.

Član 108.

Izuzetno od odredbe člana 95. stav 1. tačka 2. ovog pravilnika, za vozila koja se proizvedu, odnosno proizvedu i uključe u saobraćaj pre 1. januara 1980. godine, koeficijent apsorpcije svetlosti može da iznosi najviše $K = 3,52 \text{ m}^{-1}$, ili da pri radu opterećenog motora ne proizvodi izduvne gasove tamnije od boje koja je obeležena brojem 2 Ringelmanove skale ili brojem 5,5 Bošove skale, ili odgovarajućim vrednostima dobijenim merenjem drugim aparatima.

Član 109.

Na motorna i priključna vozila oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije ne primenjuju se odredbe čl. 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 16, 19, 23, 29, 35, 40, 60. i 61, člana 63. st. 4. i 5. i čl. 67. i 94. ovog pravilnika.

Član 110.

Danom stupanja na snagu ovog pravilnika prestaje da važi Pravilnik o uređajima, opremi, dimenzijama i ukupnim težinama vozila u saobraćaju na putevima („Službeni list SFRJ”, br. 20/75, 58/76, 20/78 i 4/80).

Član 111.

Ovaj pravilnik stupa na snagu osmog dana od dana objavljivanja u „Službenom listu SFRJ”.